

Nr 157.

Av herr Hagård m. fl., om vissa utredningar i befolkningsfrågan.

Chefen för socialdepartementet berör i statsverkspropositionen under rubriken Mödrahjäl m. m. även antalet levande födda barn under de senaste åren och snuddar därigenom vid den för det svenska folkets framtid så betydelsefulla befolkningsfrågan. I anslutning härtill önskar vi framföra vissa synpunkter.

De befolkningspolitiska problemen föranledde en partimotion från högerpartiet vid 1935 års riksdag. Ur denna motion förtjänar följande att citeras:

»Befolkningsfrågan är icke som andra en fråga bland frågor; den innesluter i sig ett flertal av de just nu aktuella samhällsproblemen. Med den sammanhänger i grunden hela folkförsörjningsproblemet; av den bero våra möjligheter att utnyttja landets naturliga hjälpkällor, uppehålla vår kultur, hävda vår nationella egenart och värna vårt oberoende. Befolkningsfrågan är i bokstavlig mening frågan om svenska folkets liv.»

Motionen bidrog till att 1935 års befolkningskommission, som sedan nedlade ett väsentligt arbete, kom att tillsättas.

Befolkningsfrågan hade diskuterats ända sedan början av 1900-talet. Särskilt aktuell blev frågan i slutet av 20-talet då födelsesiffrorna sjönk mycket påfallande. År 1934 framlade makarna Myrdal sin uppmärksammade bok »Kris i befolkningsfrågan» men redan dessförinnan hade professorn vid Uppsala universitet F. J. Linders lagt fram ett utförligt statistiskt material, som belyste befolkningsminskningen, och ledande nationalekonomer varnade för dennas följder.

Fram till första världskriget föddes över 130 000 barn per år i vårt land. År 1926 föddes i runt tal 100 000, och 1933 var antalet nere i ca 84 000. Av det statistiska materialet kunde man sluta sig till en fortsatt minskning. På grundval av 1935 års befolkningskommissions förslag vidtogs ett antal befolkningspolitiska åtgärder, och det allmänna intresset för dessa spörsmål uppehölls. Så interPELLERADES t. ex. statsministern från högerhåll den 23 april 1941 om sin inställning till befolkningsfrågan. Han lämnade ett positivt svar, och något senare tillsattes 1941 års befolkningsutredning.

Från bottensiffran år 1933 höll sig antalet födda under de närmaste åren relativt konstant, dock med någon ökning. Under krigsåren steg barnantalet och var år 1941 uppe i ca 99 000. Utan att försöka analysera de speciella faktorer, som härvid inverkat, vill vi endast konstatera, att födelsetalet fortsatte att stiga för att nå sin kulmen år 1945 med ca 135 000. Därefter går utvecklingen i motsatt riktning, och de senaste åren uppvisar följande barnantal:

1948	126 000
1949	121 000
1950	113 000
1951	110 000
1952	108 000 ¹ (uppskattningsvis)

I Förenta Nationernas statistik för år 1951 ligger Sverige näst lägst i fråga om relativa antalet barnafödslar. Redan denna schematiska uppställning (se bilaga) över födsel- och dödlighetssiffrorna inom olika länder visar att befolkningskrisen i Sverige är så akut att åtgärder för att bemästra denna snarast bör vidtagas.

Åldersgruppernas förskjutning.

Den allmänna befolkningsutvecklingen medför också en snabb förskjutning av de olika åldersgruppernas inbördes förhållande. Åldersgrupperna över 65 år tillväxer enligt beräkningarna ungefär på följande sätt:

1940	600 000
1950	686 000
1960	795 000
1970	925 000
1980	över 1 000 000

Skiktet av äldre personer som går ut ur produktionen växer alltså snabbt, samtidigt som de barnkullar, ur vilka nya, tillräckligt stora producerande och skapande grupper skall stiga fram, minskas för varje år. Konsekvenserna av denna onormala utveckling ligger i öppen dag. Ett allt tunnare producerande skikt måste åtaga sig allt större samhällseliga bördor.

Den påtagliga försvagning av vårt folks livskraft statistiken vittnar om torde väcka oro inför framtiden hos alla. Befolkningsfrågan har dessutom ett nationalekonomiskt perspektiv. Den berör de sociala reformer vi beslutat, delvis genomfört och i framtiden, till en del redan i år, kommer att besluta. Dessa ställer i fortsättningen allt större krav på vår ekonomiska bärkraft. En försvagning av denna kan leda till att hela vår sociala standard kommer i farozonen, och därtill omöjliggöres ett fortsatt framåtskridande.

I dagens finansiella läge stöter det på svårigheter att vidta sådana befolkningspolitiska åtgärder, som innebär ytterligare utgifter. På vissa områden synes det dock vara möjligt att genom rationalisering och framsynt planläggning åstadkomma resultat redan inom ramen för nu tillgängliga resurser.

¹ Fortsatt nedgång är sannolik med hänsyn till de små barnkullarna i början av 30-talet.

1. *Skattetryck och sparande.*

Näst efter den nu aktuella folkpensionsförbättringen betraktar vi skattelättnader som den angelägnaste sociala reformen. Det höga skattetrycket har en starkt hämmande effekt på den enskilde individen och på hans allmänna prestationsvilja. Alltför höga skatter leder lätt till att medborgaren får känslan av att arbete utöver en viss gräns inte lönar sig. Individen måste känna att det lönar sig att arbeta, att spara, att satsa all sin kraft för familjens bästa. Han behöver också ha en känsla av att han har staten som uppmuntrare och stöd och icke bara som kontrollant och skatteindrivare. Den minskade sparviljan hos framför allt de årsklasser som är i den åldern att familjebildning är aktuell är omvittnad i olika sammanhang. Benägenheten att anse det icke lönande att spara för sig eller för sina barn är i dag stark, och penningvärdets fall har bidragit till en allmän osäkerhetskänsla. Många frågar sig om man bör sätta barn till världen i en allmänpolitiskt och ekonomiskt så osäker tid. Samhällets bidrag och stödåtgärder på det familjesociala området, skolmåltider etc. har tydligen icke haft den effekt på befolkningsutvecklingen, som man hade rätt att vänta sig med tanke på statens stora utgifter härvidlag.

Ett stabilt penningvärde, stimulerat enskilt sparande och skattelättnader skulle vara befolkningspolitiskt gynnsamma element i vårt samhälle. Beträffande skattelättnader etc. hänvisas till från vårt håll i andra sammanhang framlagda förslag.

2. *Bostadspolitiken.*

Krisen på bostadsområdet har nu i ett decennium vållat bekymmer. Den har nu nått en sådan omfattning att dess negativa återverkningar på befolkningsstillväxten är fullt uppenbara. Ungdomar som vill bilda hem och ingå äktenskap saknar möjlighet att planlägga för sig under årtal då de icke vet om och när de får en bostad. Väntetiden är lång och påfrestande med besvärliga konsekvenser. Då det är omöjligt att välja en bostad som passar individens förutsättningar blir många unga familjer hårt pressade på grund av olämpliga bostäder.

Då regeringen sedan länge sökt hejda bostadsnöden men till synes ännu inte lyckats därmed, uttalar vi den förhoppningen att statsmakterna snarast övergår till en bostadspolitik som resulterar i normal bostadsmarknad i enlighet med vad vårt parti i andra sammanhang vid upprepade tillfällen föreslagit i riksdagen.

3. *Aborterna.*

Den befolkningspolitiska krisen torde göra det nödvändigt att även ta upp abortproblemet till omprövning. År 1941 utfördes 300 legala aborter i vårt land. Tio år senare var antalet ca 6 000. Kurvan steg snabbt samtidigt

som födelsetalet sjönk. Vändpunkten kom i och med att en utvidgad socialmedicinsk indikation infördes.

Den nu gällande svenska abortlagstiftningen trädde i kraft den 1 juni 1939. Ett havandeskap får enligt denna avbrytas på medicinska, medicinsk-sociala, humanitära och eugeniska indikationer, i vissa fall dock först efter medicinalstyrelsens hörande. Lagens viktigaste komplettering skedde 1946, då den rent socialmedicinska indikationen togs upp. Havandeskapet får numera avbrytas när med hänsyn till kvinnans levnadsförhållanden och omständigheterna i övrigt kan antagas, att hennes kroppsliga eller själsliga krafter skulle allvarligt nedsättas genom barnets tillkomst och vården om barnet.

Kvinnan behöver således varken förete sjukdomssymptom eller svaghet vid tidpunkten för ingreppet. Den som har att avgöra, om ett avbrytande skall ske, har att bedöma en framtida svaghet hos kvinnan, *ett bedömande, som i det enskilda fallet måste vara oerhört svårt eller rent av omöjligt, då det nästan förutsätter en viss förmåga att skåda in i framtiden*. För en beslutande nämnd, som har att avgöra frågan stödd på inlagor och utlåtanden från andra håll, är ett rätt bedömande knappast möjligt.

Antalet illegala aborter i vårt land är svårt att beräkna men torde ligga vid ca 15 000—20 000 per år och tycks stiga. Mellan 20 000 och 25 000 människoliv per år släcks alltså genom aborter. Detta faktum manar till eftertanke även om man inte går in på de etiska faktorerna och andra spörsmål i detta sammanhang. Vårt land har tack vare en bärkraftig produktion kunnat nå upp till en social trygghet som är ganska unik i världen. Det är väl sörjt för den enskilde medborgaren på många områden, och ingen behöver hos oss känna den fruktan för nöd som dominerar stora delar av världen. En rad stödåtgärder av olika slag syftar till att framför allt trygga familjen och barnen. Detta till trots sjunker födelsetalet och abortvilligheten växer.

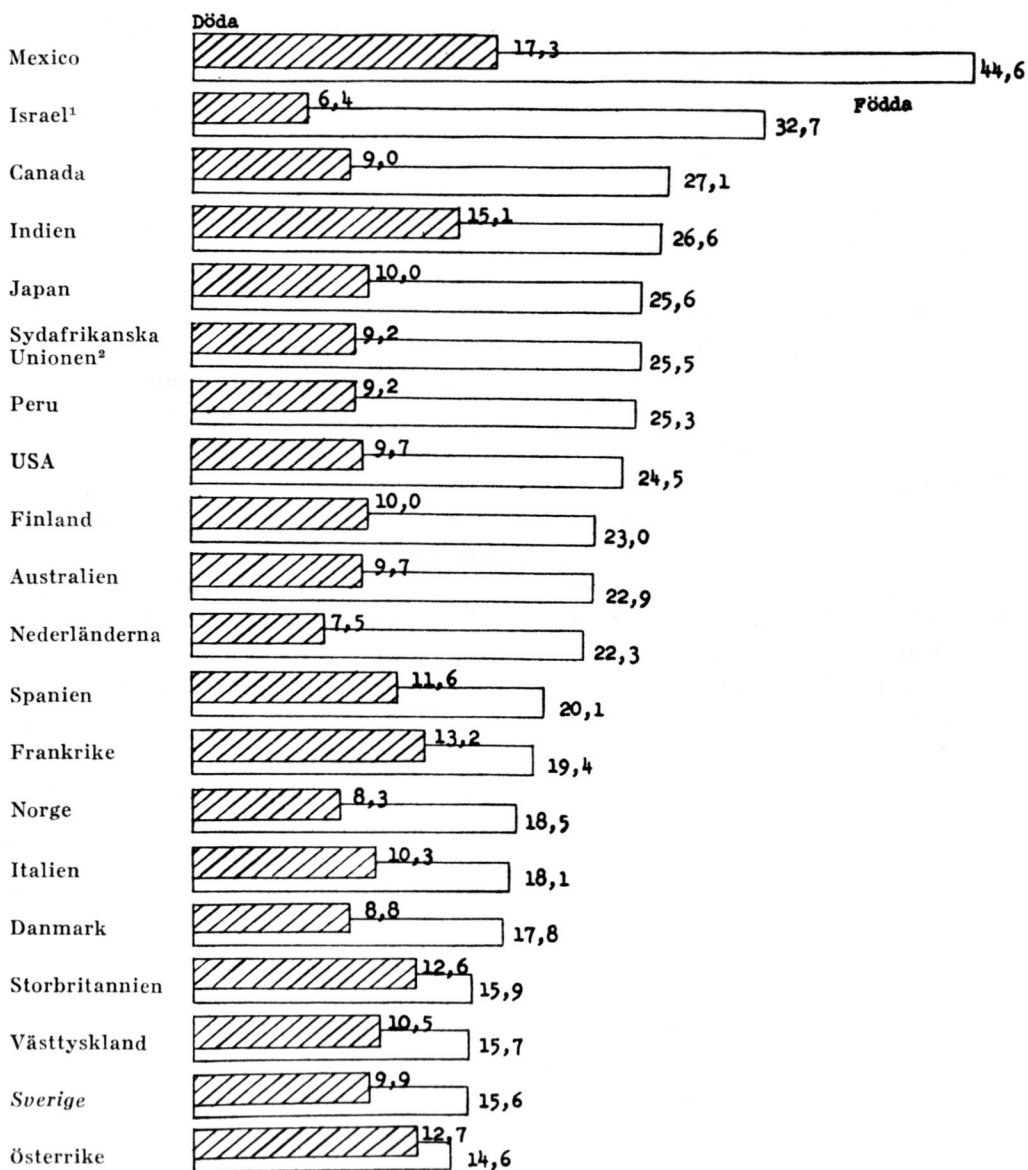
Den nu sittande abortutredningen har fått direktiv att icke syssla med lagstiftningen på området. Vi anser det vara lämpligt att förstärka utredningen med ytterligare sakkunskap och att vidga direktiven till att även omfatta lagstiftningsfrågan.

4. Barnfamiljernas ställning.

Barnfamiljerna torde vara en av de kategorier som har den ogynnsammaste positionen i dagens samhälle. Inflationen har drabbat denna grupp särskilt hårt. De utgifter en reform på detta område skulle förorsaka staten måste betraktas som investeringar på lång sikt, då framtidens stora statsutgifter ju måste bäras upp av ett producerande skikt, vars styrka och storlek just baseras på dagens barnfamiljer.

Trots allmänna barnbidragen är situationen för familjer med barn fortfarande högst otillfredsställande. Jämför man familjer med olika antal barn blir denna orättvisa ännu mera markerad. Barnantalet har inte längre

Antal födda och döda per 1 000 invånare år 1951.

(Källa: United Nations)

¹ Endast judisk befolkning. ² Endast europeisk befolkning.

något inflytande på beskattningen, utan barnbidraget skall i alla inkomstklasser kompensera barnkostnader. Ett stigande barnantal innebär faktiskt en sänkning av familjens sociala standard. En befolkningspolitisk debatt kan därför inte förbigå barnfamiljernas ställning och därmed sammanhängande problem. Så snart det statsfinansiella läget tillåter, bör dessa problem tas upp till diskussion.

5. Moderskapsstödet.

Till nu pågående riksdag har framlagts regeringsförslag om högre anslag till mödrahjälp. Härmed aktualiseras ännu en befolkningspolitisk fråga, nämligen det rationella moderskapsstödet.

Den ekonomiska hjälpen till mödrar togs bl. a. upp av 1941 års befolkningsutredning (SOU 1946: 5). Socialvårdskommittén har också behandlat frågan (SOU 1946: 23). Sedan dess har bl. a. Landsorganisationens kvinnoråd i ett yttrande år 1948 framställt vissa reformkrav, och 1951 begärde Fredrika Bremer-förbundet, Sveriges husmodersföreningars riksförbund och Yrkeskvinnors samarbetsförbund i en skrivelse till socialministern att frågan om rationellare moderskapsstöd snarast måtte lösas. Även 1950 års besparingsutredning har behandlat frågan.

Befolkningsutredningen föreslog ett förenklat förfarande vid moderskapsstödet, ett grundbidrag samt löpande ersättning per dag under tid då förbud att utföra arbete gäller. Mödrahjälpens maximum föreslogs bli 1 000 kronor. Såväl förvärvsarbetande kvinna som hemmavarande kvinna skulle därigenom få effektiv hjälp. Socialvårdskommitténs huvudförslag gick ut på att de nuvarande hjälpformerna skulle ersättas av generella kontantbidrag utan någon behovsprövning bestående av grundbidrag plus hemvårdspenning eller moderskapspenning. Till detta förslag fanns en reservation avgiven av kommittéledamöterna Hagård och Skoglund, vilka föreslog att moderskapsstödet skulle få formen av en socialförsäkring och att den till en del skulle täckas genom avgifter. Moderskapsförsäkringen skulle då kunna inrymmas i den allmänna sjukförsäkringslagen.

På den försäkringsmässiga linjen gick vid remissbehandlingen bl. a. sex länsstyrelser, tre politiska partiers kvinnoförbund m. fl. Åtskilliga instanser var eniga om att denna gren av socialvården borde flyttas över till sjukförsäkringen.

Den nuvarande skiftande understödsapparaten bör förenklas, mödrahjälpsnämnderna tas bort och moderskapsstödet läggas på försäkringsbasis.

Moderskapsstödet utredes inom arbetslöshetsförsäkringsutredningen och socialförsäkringsutredningen. För vår del föreslår vi att frågan i sin helhet i fortsättningen överlämnas till socialförsäkringsutredningen. En förenkling och ett förbilligande av det nuvarande systemet med olika former av moderskapsstöd torde kunna åstadkommas.

6. *Landsbygdsproblemet.*

I motioner till 1952 års riksdag (I: 326, II: 395) krävdes samordnande åtgärder på olika områden för att motverka flykten från landsbygden. Under tidigare år hade en rad motioner väckts i samma syfte, och även under innevarande riksdag har dessa synpunkter framförts. Befolkningsutvecklingen på landsbygden är nedslående då antalet ingångna äktenskap och barnafödslar på landsbygden visar nedgående tendens. Ungdomen fortsätter att söka sig in till tätorterna, varigenom åldersfördelningen blir särskilt ogynnsam. Särskilt menligt är att kvinnorna lämnar landsbygden i så stor utsträckning. Flykten från landsbygden innebär framtida problem av svårlöst slag för jord- och skogsbruket, liksom delvis även för socialvården, kommunikationerna, hantverk och småindustri. Inte minst landsbygdens kulturella standard råkar i fara. Samhället blir i sin helhet ogynnsamt påverkat av landsbygdens befolkningsuttuning. En överblick av de faktorer som orsakar denna utveckling ter sig nödvändig, liksom en samordning av de olika utredningar och resultaten av dem, som berör landsbygdsproblemet. Att riksdagen år 1952 lämnade förslagen härom utan åtgärd är att beklaga. Befolkningsproblemet kan emellertid inte tas upp till granskning utan att landsbygdsproblemet samtidigt analyseras.

Sammanfattning.

Vår framtida standard är beroende av återväxten hos vårt folk. De kommande socialutgifterna, försvarskostnaderna och kraven på vår produktion kommer att bli mycket stora. Detta gör det nödvändigt att de generationer som skall bära dem är tillräckligt stora och livsdugliga, vilket inte kommer att bli fallet om den nuvarande befolkningsutvecklingen fortsätter. Vårt näringsliv, vårt försvar, vår socialplanering och vår kulturupprustning är beroende av en lösning av befolkningsproblemet.

Vi vill uttrycka den förhoppningen att statsmakterna snarast accepterar en bostadspolitik som upphäver bostadskrisen och att hittills beslutade sociala reformer liksom de framtida reformer som kan bli nödvändiga kan genomföras enligt planerna med full effektivitet utan tyngande administrationsapparat eller onödigt höga kostnader. Vi antar också att hela svenska folket är enigt om att skattelättnad är en av de angelägnaste sociala reformerna. Utöver dessa direkta befolkningspolitiska åtgärder finns dock andra, vilka utan större kostnader skulle befrämja befolkningsutvecklingen.

De sjunkande nativitetssiffrorna under 1900-talet, de tillfälligt stigande födelsetalen under krigsåren och de under högkonjunkturen efter 1945 återminskande barnkullarna är befolkningspolitiska fakta som tillsammans bildar ett omfattande och svårlöst problem. Vill statsmakterna klara befolkningskrisen måste sociologisk, medicinsk, psykologisk och ekonomisk forskning analysera de komplicerade anledningarna till befolkningsutvecklingen

i vårt land. I avvaktan på en fördjupad sådan forskning kan emellertid vissa åtgärder redan nu vidtagas eller förberedas, och det torde därför vara angeläget att riksdagen redan i år tar ställning till befolkningsproblemen.

Vi hemställer härmed under återopande av vad som ovan anförts,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

a) att befolkningsproblemet ägnas kontinuerlig uppmärksamhet inom berörda departement och att dessa erhåller instruktioner att överväga möjliga åtgärder i befolkningspolitiskt främjande riktning,

b) att 1950 års abortutredning må erhålla direktiv att även upptaga lagstiftningsfrågan till omprövning,

c) att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt socialförsäkringsutredningen att utreda möjligheterna för ett rationellt och kostnadsbesparande moderskapsstöd i enlighet med vad ovan under punkt 5 anförts,

d) att Kungl. Maj:t måtte uppta befolkningsfrågan till utredning i stort så att åtgärder i befolkningsfrämjande syfte i övrigt må kunna vidtas så snart det statsfinansiella läget det medger.

Stockholm den 27 januari 1953.

Alarik Hagård.

E. Birke.

Märta Boman.

Leif Cassel.

Elsa Ewerlöf.

Eva Karlsson.

Karin Wetterström.
